

Postzegels en oorlog

Het lijken zoo op het eerste gezicht twee wel heel tegenstrijdige begrippen, die door 't woordje „en” verbonden worden. Postzegels verzamelen toch is 'n bij uitstek vreedzaam vermaak, en de philatelie heeft vele vriendschappen tot stand gebracht tusschen menschen uit andere landen.

Internationale ruilvereenigingen hebben jarenlang in hun prospectussen, niet ten onrechte, gewezen op de waarde van het internationale ruilverkeer, tusschen verzamelaars, die daardoor belangstelling voor de cultureele waarden van het andere land, en beter begrip van elkaar verwerven zouden; over de grenzen heen zou men, ideologische verschillen ten spijt, tot vriendschap en waardeering geraken, en zoo mee werken aan de wereldvrede.

Mijn eigen ruilervaringen met b.v. Italianen, Russen, Duitschers, om nu maar bij die drie te blijven, hebben inderdaad de waarheid van die meening bevestigd.

De heillooze oorlog, die thans woedt schijnt al die philatelistische idealen te bespotten, en toch blijkt ook nu nog de ruilverbinding althans de tegenstellingen te kunnen verzachten. —

En toch is er ook alleszins reden de begrippen postzegel en oorlog te verbinden.

Want er bestaat verband tusschen die twee, veelzijdiger dan u misschien wel denkt.

Het meest voor de hand liggende verband is natuurlijk dat van de voorstellingen op postzegels van oorlogen.

Postzegels immers geven ook de voornaamste geschiedkundige feiten en herdenkingsdata weer, werken mee aan de vereering van de nationale helden. —

In de geschiedenis van ieder land spelen nu eenmaal oorlogen en wapenfeiten van strijdbare helden een groote rol.

Zoo hebben wij onze De Ruyterzegels, Finland heeft zijn Mannerheim-, Zweden zijn Gustav Adolf-, Polen zijn Pilsudsky-zegel (afb. 1).

Vele veld- en zeeslagen uit het verleden zijn afgebeeld, waardoor namen uit de geschiedenis ook op zegels werden vastgelegd; Griekenland dat o.a. aandacht wijdde aan de zeeslagen bij Navarino en Sallamis, bewijst ook eer aan den Nederlandschen admiraal Van der Heyden, die bij de laatste in 1827, een belangrijk aandeel had.

Voor al de wereldoorlog liet niet na zijn groote indruk ook op de postzegels te weerspiegelen.

Eerst natuurlijk door heldhaftige oorlogstafreelen. Vele oorlogvoerende landen zorgden voor series waarop hun trotsche legeronderdeelen in volle actie afgebeeld werden. Onze illustratie geeft daarvan eenige voorbeelden, van Oostenrijk, Hongarije, Epyrus en het Tsjechische legioen.

De portvrijdom-zegels voor militairen verschenen in verscheiden landen (afb. 1, F. M.) de opdrukken War-tax, Kriegsteuermarken (oorlogsbelasting) en ook de staten die neutraal bleven, ontkwamen niet aan de invloed van de wereldbrand rondom hen, al was 't alleen maar door de interneeringszegels, zooals Nederland er ook een tweetal gehad heeft. Maar ook het leed van de oorlog kon niet genegeerd blijven. Talloos is het aantal zegels dat daaraan herinnert: gewonden, invaliden, soldatengraven, oorlogsweduwen en weezen —, de droeve balans van iederen oorlog. Onze afbeelding 1 laat u daarvan enkele voorbeelden zien.

Een blinde soldaat door een meisje geleid, en een invalide met zijn kruk, op de militaire post van Bosnië en Herzegowina, bij Roemenië de dichterlijke vorstin Carmen Sylva, die een gewonde verzorgt, bij Frankrijk de soldaten-weduwe bij de massagraven, en de bloedarmoedige oorlogsweezen.

Het eenige vreugdige tafreeltje biedt het Hongaarsche zegel, waarop de blijdschap van vrouw en kinderen bij de terugkeer van vader afgebeeld wordt!

De postzegels worden ook gebruikt om de kosten van deze oorlogsnasleep te helpen dragen. De toeslagzegels ontstaan; boven de frankeerwaarde een extra bedrag ten bate van de gewonden, het roode kruis, oorlogsweezen enz.

De twee reeds genoemde Fransche zegels „pour les orphelins de la guerre”, met de waarde aanduiding 2 c. + 1c; 5 c. + 5 c. geven daar een voorbeeld van, evenals een zegel uit deze oorlog, van Bohemen en Moravië, met een toeslag voor het Duitsche Roode Kruis.

In den regel betalen de verzamelaars hiervan het grootste gedeelte.

Alle toeslagzegels beteekenen een extra

belasting voor den philatelist, die nu eenmaal graag compleet wil blijven; een eigenschap waarop door sommige landen jaar in jaar uit, zeer handig gespeculeerd wordt.

Voor al het Republikeinsche Spanje, gedurende de burgeroorlog, wist daarvan te profiteeren en zelfs tegenstanders in binnen- en buitenland te dwingen door ontelbare reeksen toeslag- en bijzondere zegels hun strijd mee te financieren.

Finland, op veel sympathieker wijze, deed hetzelfde in zijn oorlog tegen Rusland, toen het een toeslagzegel „Voor het Vaderland” uitgaf, waarvoor in vrijwel alle sympathiseerende landen zooveel reclame gemaakt werd, eind vorig jaar, dat overal vele niet-verzamelaars dit zegel bij tien tegelijk kochten, om daardoor het dappere Finsche volk in de ongelijke strijd te steunen.

Zooals ik reeds in de aanhef van dit artikel opmerkte, deze samenhang van postzegels en oorlog is het meest voor de hand liggend.

Maar er is meer verband —, nu vooral door de gevolgen van de oorlog: veranderde grenzen, nieuwe landen, verdwenen en nieuw verworven koloniën, bezette gebieden, vredesverdragen met „Abstimmungs”- en door de volkenbond bestuurde gebieden. —

Dit geeft voor den verzamelaar misschien wel het interessantste studiemateriaal; hieraan zijn ook de afbeeldingen 2 en 3 bij dit artikel, gewijd. Duitschland gaf in de bezette gebieden opdrukken op de Duitse zegels, met België, Rumäniën, Russisch Polen, General-Gouvernement Warschau, Postgebiet Ober-Ost (het latere Estland, Litauen en Letland).

Behalve de opdruk Roemeniën op Duitse zegels, verschenen voor de landspost in Walachije ook Roemeensche zegels met opdruk M. V. i. R., (Militair Verwaltung in Rumäniën), aan welk militair bestuur behalve Duitschland, ook Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en Turkije deelnamen.

Dit alles speelde zich omstreeks 1917

afb. 1. Het oorlogsbedrijf op postzegels, heldhaftigheid, en de droeve eindbalans: invaliden, weduwen en weezen.

afb. 2. Bezette gebieden, verloren gebieden, nieuwe landen.

af. Na de harde „vrede” van Versailles, die de kiem van deze, thans woedende oorlog in zich droeg, kwam de reactie, die voor vele landen diepe vernederingen met zich bracht.

Hongarije zag zich groote gebiedsdeelen ontgaan, zijn zegels werden in allerlei variaties overdrukt. De zeehaven Fiuma viel af, kwam eerst onder geallieerd commando, werd in 1920 Vrije Stad, om in 1924 definitief Italiaansch gebied te worden. —

De nieuwe landen Tsjecho en Yoego-slavië ontstonden, voornamelijk ten koste van Oostenrijk-Hongarije, wier zegels overdrukt werden met Posta Ceskoslovenska, en S. H. S. Hravatska. S (Servië) H (Kroatië), S (Slovenië). Hravatska = Kroatië. Deze drie (Serven, Kroaten en Slovenen) werden later tot een gemeen-

schappelijk (post)gebied, het koninkrijk Yoego- (of Zuid) Slavië vereenigd ('24). En ook Roemenië ging met een deel van Hongarije strijken, waarvoor de Hongaarsche zegels met Regatul Romanië werden overdrukt (Roemeensche regeering) — (afb. 2).

Nog zwaarder en vernederender werd Duitschland getroffen. — Het Saargebiet kwam (tot 1935) als „Abstimmungs”-gebied onder volkenbondsbestuur. De Duitse zegels werden met „Sarre” (Fransch) en „Saargebiet” (Duitsch) overdrukt.

Eupen en Malmedy kwamen aan België, dat de zegels met koning Albert voor die gebieden met „Eupen” en „Malmedy” overdrukte; en met „Allemagne-Duitschland”, de zegels voor de Belgische bezettingstroepen in 't Rijnland (afb. 2), Oost-Pruisen (Allenstein) werd Abstimmungs-

gebied, waar een gemengde entente-commissie de scepter voerde. De Deutsche zegels werden daar voorzien van een ovale opdruk: Commission d'administration et de plébiscite Olsztyn-Allenstein, Traité de Versailles, art. 94—193.

Zoo verging het West-Pruisen (Marienwerder) en Opper-Silezië (Haute Silesie) waar de entente commissie (commission de gouvernement) haar zetel had in Oppeln, en voor eigen zegels zorgde met drietalig opschrift. Het Oostenrijksche deel van Silezië kreeg Poolsche zegels met de opdruk S. O. 1920.

Ook in Sleeswijk volgde een plebisciet, waardoor een deel aan Duitschland, en een ander deel aan Denemarken kwam.

En tenslotte, wat Europa betreft tenminste, het Memelgebied, dat bij de vrede van Versailles onder Fransch bestuur kwam (Fransche postzegels met opdruk Memel), doch Januari 1923 door Litauische vrijescharen bezet werd, en eigen zegels kreeg met Litauisch opschrift Klaipeda (= Memel), tot de inlijving bij Litauen in 1925 (afbeelding 3).

Maar bij het gebied in Europa bleef het niet. Ook de Deutsche koloniën gingen over in andere handen. Daarvan geeft afbeelding 3 enkele voorbeelden. Kameroen kwam onder Fransche bezetting. Fransche zegels van Midden-Congo met de opdruk Cameroun occupation française moesten dienst doen, in afwachting van

afb. 3. Bezette en verloren koloniën, volkenbondsbestuur, plebiscieten.

de nieuwe eigen zegels met de signatuur R. F. (Republ. Franç.). Zoo verging het Togo, en vele andere Duitsche koloniën, die deels aan Frankrijk, deels aan Engeland kwamen.

Ook België kreeg zijn deel: Duitsch-Oost-Afrika. Het afgebeelde zegel van Belgisch-Congo met de tweetalige opdruk: Est Africain Allemand Occupation Belge — Duitsch Oost-Afrika, Belgische bezetting, illustreert het (afb. 3).

Niet alleen grenzen werden gewijzigd, ook tronen stortten ineen, en regeeringsvormen werden door de oorlog veranderd.

Afbeelding 4 geeft twee interessante, zeer zeldzame voorbeelden, van Rusland, dat vlak voor het begin van de oorlog, bij het jubileum van de Romanow-dynastie, een trotsche reeks uitgaf, met de portretten van alle Czaren en Czarina's.

Juist deze zegels werden, toen de omwenteling kwam, gebruikt als demonstratie van het nieuwe regime.

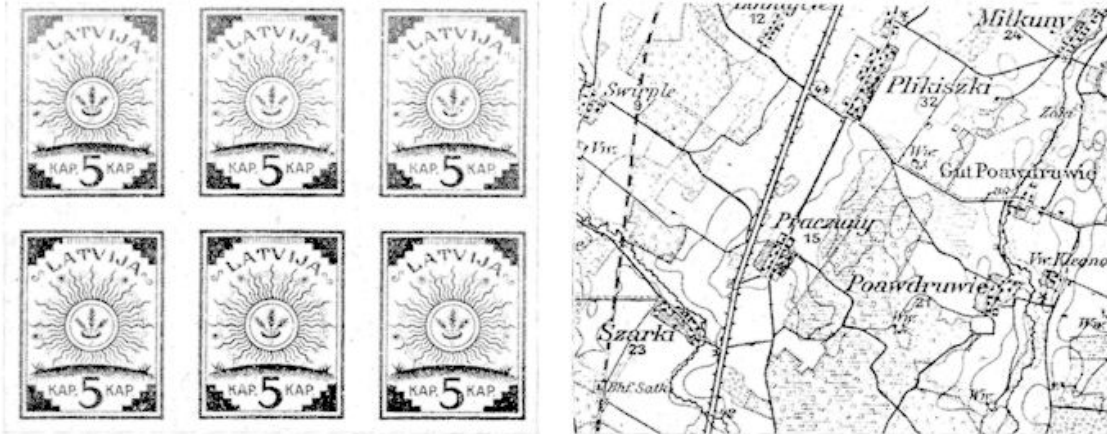
De eerste foto geeft een blokje van vier zegels te zien, met de afbeelding van Katharina II, bloedrood overdrukt met de vrijheidsmuts en twee gekruiste zwaarden waartusschen in het Russisch, de woorden: vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Foto 2 geeft een blokje van acht zegels, uit dezelfde jubileumserie, met de afbeelding van Czar Nicolaas II, waaroverheen is afgedrukt een proclamatie van de troonsafstand die den Czar ontworpen werd, vóór zijn droevig levenseinde.

Ook de economische en technische moeilijkheden als gevolg van een oorlog vinden hun weerspiegeling op de postzegels. Op afbeelding 4 links onderaan is er allereerst het eerste zegel van het zelf-

afb. 4. Revolutie opdrukken op Czaren jubileum: postzegel als noodgeld, en het primitieve eerste zegel van Litauen,

afb. 5. Papiernood. De eerste postzegels van Letland, gedrukt op de achterzijde van Russische stafkaarten.

standige Litauen, dat nog alle outillage miste voor een „staatsdrukkerij” en volstaan moest met een zéér primitief geperforeerd stukje papier, met zuiver typografisch materiaal bedrukt. (Lietuvas pastas : Litausche Post). Trouwens de eerste zegels van al de Baltische landen waren zeer gebrekkig en simpel, en ook het revolutionnaire Rusland moest zich de eerste tijd behelpen met alles. Plakzegels, spaarkas- en postbewijszegels, alles deed dienst als frankering, en eerst na een periode van algeheele portvrijdom voor iedereen, kwamen de eerste eigen zegels!

Ook de papiernood speelde bij dit alles een rol. Vooral Letland levert in verband hiermee interessante voorbeelden.

Afbeelding 5 geeft u er een te zien :

Voor de eerste zegels gebruikte men de achterzijde van Russische stafkaarten, Russische bankbiljetten en schatkistpapieren!!

Omgekeerd werden in diezelfde moeilijke jaren in meer dan één land, bij gebrek aan pasmunt, postzegels als noodgeld gebruikt. In Duitschland b.v. waar 5, 10 en 15 pfennig postzegels in een celophaantje gestoken, en door een cartonnetje aan de achterzijde gesteund, de rol van geld vervulden, en in Rusland, waar de postzegels op dikker papier werden afgedrukt, met aan de achterzijde de mededeeling, dat ze ook als wettig betaalmiddel geaccepteerd moesten worden. (Afb. 4, 2de van links onderaan, geeft de achterzijde te zien, van zoo'n zegel, uit de Romanow-jubileum-serie.)

Nog een andere rol hebben postzegels gespeeld in de wereldoorlog, n.l. als spionagemiddel! In ons land werd dat middel door de Belgische vluchtelingen dankbaar toegepast, daarbij geholpen door 't extra groote formaat van ons interneringszegel, dat een uitvoerige mededeeling in klein schrift, ruimschoots bedekken kon.

Die zegels zijn dan ook niet lang in omloop geweest. Vooral na sterke aandrang van Duitschland, werden ze weer ingetrokken, terwijl aan de hier geïnterneerden portvrijdom verleend werd.

Dit was een vrij simpele toepassing.

Veel geraffineerder bleek in Zwitserland van postzegels gebruik gemaakt te worden, in dienst der spionage.

In dit land, dat reeds lang een centrum van internationale postzegelhandel was, viel het niet direct op, dat tijdens het voortschrijden van de oorlog het aantal postzegelhandelaren van de meest uiteenloopende nationaliteit geleidelijk toenam.

Daar hun omzet grootendeels door middel van de post plaats vindt, kon het nauwelijks verdenking opwekken, dat deze menschen een uitgebreide briefwisseling met hun klanten in talrijke landen onderhielden. Onder de dekmantel van hun bedrijf konden ze zoo onopvallend hun geheime berichten uitwisseling verzorgen, zonder dat de militaire censuur iets bijzonders opmerkte.

Want met behulp van postzegels, die op „Auswall” blaadjes of in ruilboekjes geplakt werden, konden mededeelingen

afb. 6. Annexatie neiging van Domin. Rep.: Postzegels als oorlogsaanleiding: Chaco Boliviano, en Chaco Paraguayo

gedaan worden, hetzij door de groepeerling der waarde-cijfers, de opstelling der beginletters der landen op de zegels vermeld, of door volgorde der zegelkleuren al of niet met gebruikmaking bovendien van een code of sleutelwoord.

In Duitschland waren, en zijn thans weer, postzegelhandel en -ruil met het buitenland gedurende de oorlogsjaren verboden.

Ook werden gewone frankeerzegels nagemaakt op chemisch geprepareerd papier, dat het mogelijk maakte mededeelingen met onzichtbare inkt op de achterzijde der zegels te schrijven, die de ontvanger door een bepaalde vloeistof weer zichtbaar maken kon.

Het sterkst is echter wel het verband tusschen postzegels en oorlog in enkele merkwaardige gevallen, waarin postzegels zelf oorlogsaanleiding en politiek agitatie-middel werden.

Precies veertig jaar geleden verschenen in de Dominikaansche Republiek (een deel van het eiland Haïti) nieuwe postzegels, die als voorstelling een landkaart van het eiland toonden.

Of het nu toe te schrijven was aan een argelooze fout van den teekenaar, of aan een fout in het drukprocedé, waardoor de grenskleuren niet heelemaal „sloten”, — dit beweerde de regering der Dom. Rep. — of aan opzet, in ieder geval waren de grenzen tusschen de Republiek en Haïti zoo onnauwkeurig, dat het leek of een groot deel van de Republiek Haïti tot de Dominik. Rep. behoorde. (afb. 6).

Dit gaf zoo'n verontwaardiging in

Haïti, dat maanden lang een oorlog dreigde.

Tenslotte koos de Dominik. regering de verstandigste weg, door na een looptijd van een jaar de gewraakte zegels weer in te trekken en te verbranden.

Tot een werkelijke oorlog kwam het in 1928 tusschen Bolivia en Paraguay, die beiden aanspraak maakten op het Chaco-gebied.

Deze oorlog, die zoowel door zijn korte duur, als door zijn aanleiding, tot de curiositeiten uit de wereldgeschiedenis behoort, begon daarmee, dat ieder der beide landen het omstreden gebied, voorloopig theoretisch, voor zich annexeerde, doordat het postzegels uitgaf met landkaarten waarop bedoeld gebied al binnen de landsgrenzen getrokken was.

Bolivia trok de Chaco bij zijn grondgebied, maar Paraguay deed hetzelfde.

Nadat deze postzegeloorlog de gemoederen voldoende verhit had, en agitatoren verder gewerkt hadden, kwam het, na veel incidenten, tot een werkelijke oorlog.

Tenslotte wist een arbitrage-commissie in Washington de strijdenden tot overeenstemming te brengen — later bleek die van korte duur — op voorwaarde, dat eerst de irriterende en agitatie-wekkende postzegels uit het verkeer genomen en vernietigd zouden worden. (afb. 6). —

De kleine postzegel heeft eerlijke menschen tot dief gemaakt, is misbruikt voor het ondergrondse werk van spionnen, heeft zelfs meegeholpen oorlog te verwekken.

De kleine postzegel kan ook vijanden tot elkaar brengen, door een zakelijk begonnen ruilverkeer, dat niet zelden tot werkelijke vriendschap leidt.

Laten we hopen dat de philatelie meewerken moge vrede te stichten, volken tot elkander te brengen en verschillen van landsaard en karakter te overbruggen.

Zoo wordt het onschuldige, kleurige

posterijen-papiertje een weldoener, en zal er pas met recht gesproken mogen worden van vredeszegels, al geven de postzegel-catalogussen die ook nu al aan. — Pax, Vrede, Frieden, Paix, Peace..... moge dat opschrift spoedig op ontelbare herdenkingszegels van alle landen ter wereld verschijnen.

G. J. PEELEN

Zwanenzang

Ach Jezus, nooit kan 'k bij U horen.
Toen Gij met speeksel schreef in 't zand
en zei: „Werp met schuldloze hand
een steen!” wierp ik,
[Uw liefde ging verloren.

Ach Jezus, ik ben Judas, slechter;
hij nam slechts dertig stukken geld
(Heer, hebt Gij mijn leugens geteld?)
en zijn verraad was veel oprechter.

Ach Jezus, Jezus, luister niet!
Zwart was mijn leven, zwart dit lied.....

Maar zacht een kleine bijenstem
rondom wat rijp-rode pioenen
dringt in mij: Dood noch Judaszoenen
vervreemden u voor goed van Hem!

HARRY BRANDER

535